

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 (σ. 24-27) ΜΕΡΟΣ Γ'-ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ**ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ**

1. Ποια είναι τα «10 Μέρη του Λόγου» της νέας ελληνικής γλώσσας, που μάθατε στο Δημοτικό; Προσπαθήστε να θυμηθείτε, πριν τα αναζητήσετε στα βιβλία σας. Για βοήθεια, μπορείτε να ανατρέξετε στη [Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής](#).

ΤΑ ΙΔΙΑ ΑΚΡΙΒΩΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ!

Στη συνέχεια, βάλτε το γλωσσικό σας ένστικτο να δουλέψει! Μπορείτε να υποθέσετε ποιες από τις λέξεις του κειμένου της ενότητας ανήκουν σε κάθε μέρος του λόγου; Βρείτε μία για κάθε είδος και συμπληρώστε την στον παρακάτω πίνακα.

	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ			
ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ			

2. Μελετήστε τις σελίδες 25 και 26 του βιβλίου. Καταλάβετε:

- Ποια μέρη του λόγου λέγονται «πτωτικά»;
- Τι ονομάζουμε «παρεπόμενα» μιας λέξης;
- Ποια είναι τα παρεπόμενα των πτωτικών;
- Ποιες είναι οι «ορθές» πτώσεις και ποιες οι «πλάγιες»;
- Σε ποια θέση βρισκόταν η δοτική; Αναζητήστε στο λεξικό σας από ποιο ρήμα παράγεται η λέξη «δοτική». Μήπως, λοιπόν, το όνομά της σημαίνει κάτι;
- Ποια είναι τα παρεπόμενα των ρημάτων;
- Τι είναι ο δυϊκός αριθμός;

3. Ποιες από τις δοτικές πτώσεις που αναφέρονται στα παραδείγματα του πλαισίου, στη σελίδα 25 του βιβλίου σας, έχετε χρησιμοποιήσει; Ποιες από αυτές τις γράφατε ανορθόγραφα; Προσπαθήστε να κάνετε τις αντιστοιχίσεις στην άσκηση 4, σελίδα 27. Στη συνέχεια, ρωτήστε τους δικούς σας ή αναζητήστε διαδικτυακά τι σημαίνουν οι δοτικές: «επί ίσοις όροις, ενόψει, τοις μετρητοίς, εν βρασμῷ ψυχής». Σκεφτείτε προτάσεις για να τις χρησιμοποιήσετε.

4. Μελετήστε τη θεωρία για τους τόνους και τα πνεύματα, που παρουσιάζεται στη σελίδα 24 του βιβλίου σας. Περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να βρείτε στη [Γραμματική της αρχαίας ελληνικής](#). Στη συνέχεια, ελέγξτε αν μπορείτε να απαντήσετε τις παρακάτω ερωτήσεις:

- Ποιοι είναι οι τρεις τόνοι της αρχαίας ελληνικής γλώσσας; Ποιους θα χρησιμοποιούμε εμείς;
- Πού σημειώνονται; Δείτε το κείμενο της ενότητας, για να βοηθηθείτε!
- Μπορείτε να φανταστείτε τον λόγο που η περισπωμένη μπαίνει μόνο πάνω από μακρόχρονες συλλαβές; Σκεφτείτε πως, σε ένα πρώιμο στάδιο, τονίζονταν όλες οι συλλαβές μιας λέξης με βαρεία, εκτός εκείνης που έπαιρνε οξεία, γιατί προφερόταν σε υψηλότερο τόνο. Πώς μπορεί, λοιπόν, να προέκυψε η περισπωμένη;
- Ποια είναι τα δύο πνεύματα;
- Σε ποιο σημείο της λέξης σημειώνονται; Δείτε το κείμενο της ενότητας, για να βοηθηθείτε!
- Μπορεί να μπει στο ίδιο γράμμα και τόνος και πνεύμα; Αν ναι, με ποια σειρά μπαίνουν;
- Τι σχέση έχει το γράμμα «Η» με τη δασεία;
- Ποιες από τις δασυνόμενες λέξεις πρέπει να θυμάστε;

Διαβάστε όμως κι αυτό!

Οι τόνοι της Αρχαίας Ελληνικής

Οι τόνοι είναι τρεις: Οξεία´ Βαρεία´ Περισπωμένη´. Η οξεία αντιστοιχεί στο μελωδικό ανέβασμα της φωνής.

Η βαρεία, που την συναντούμε αποκλειστικά στην τελευταία συλλαβή (λήγουσα), σε ένα πρωιμότερο στάδιο έμπαινε σε όλες τις συλλαβές μιας λέξης που δεν είχαν οξεία. Λίγο πριν καταργηθεί - λόγω του ότι έκανε δύσκολη την ανάγνωση του κειμένου- σε συνδυασμό με την οξεία, δημιούργησε την περισπωμένη.

Η περισπωμένη (αρχικά ´, δηλ. συνδυασμός οξείας και βαρείας: τόνος όξύβαρις) χρησιμοποιείται σε μακρά μόνον φωνήεντα (ή διφθόγγους), για να δηλώσει ότι στον πρώτο χρόνο του μακρού το ύψος της φωνής ανεβαίνει και στον δεύτερο κατεβαίνει. Με βάση αυτό το δεδομένο συμπεραίνουμε και τον

1ο ΚΑΝΟΝΑ ΤΟΝΙΣΜΟΥ: ΚΑΘΕ ΒΡΑΧΥΧΡΟΝΗ ΣΥΛΛΑΒΗ ΠΑΙΡΝΕΙ ΠΑΝΤΑ.....

Τα πνεύματα

Τι είναι το πνεύμα; Η λέξη «Ελλάς» είχε στην αρχή έναν φθόγγο, ανάλογο με αυτόν που η σύγχρονη αγγλική έχει στη λέξη Hellas. Ο ίδιος φθόγγος προφερόταν στην αρχή της λέξης «ιστορία» (όπως στο αγγλικό history) και σε πολλές άλλες. Ο φθόγγος αυτός αρθρώνεται και ακούγεται σαν ένα ελαφρό φύσημα του αέρα με το στόμα (πνεύμα, δασύ πνεύμα). Όταν διαπιστώθηκε η ανάγκη δήλωσης του δασέος πνεύματος, υιοθετήθηκε το σύμβολο της δασείας, για να δηλώνεται το δασύ πνεύμα πριν από το αρχικό φωνήεν μιας λέξης, ενώ οι λέξεις που αρχίζουν χωρίς αυτό δέχονται ένα σύμβολο που μοιάζει με αντεστραμμένη δασεία, που ονομάστηκε ψιλή. [Για να θυμάστε την κατεύθυνση κάθε πνεύματος, σκεφτείτε το εξής: Η ψιλή είναι «ψηλομούτα» και κοιτάει έξω από τη λέξη!]

Θέση του πνεύματος

Κανονικά πάνω από το φωνήεν: όλιγος, ἄλλος, ὦρα, ἥλθε

Σε αρχικά **κεφαλαία γράμματα** πριν το φωνήεν: Όλιγος, Ὦρα, Ἀπόλλων

Σε **διφθόγγους** πάνω από το δεύτερο φωνήεν: εὐτυχία, οἶκος, Αἰγεύς

Σε λέξεις που **αρχίζουν από ρ-: ῥέω, Ῥόδος**

Σε λέξεις γραμμένες ολόκληρες με κεφαλαία δε βάζουμε τόνο και πνεύμα: Η ΒΟΥΛΗ, Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

Συνδυασμός τόνου και πνεύματος

Όταν μια συλλαβή χρειάζεται τόνο και πνεύμα, τότε το πνεύμα γράφεται στα αριστερά του τόνου

(αφού το δασύ πνεύμα αρθρωνόταν πριν από το τονιζόμενο φωνήεν): ἄνθρωπος, ὕλη, Αὔρα, Ὀμηρος, ἦ

Εξάιρεση αποτελεί η περιπτώσιμένη που γράφεται πάνω από το πνεύμα: ἦλθον, εἶτα, οὗτος

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΤΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΛΗΓΟΥΣΑ (3 ^η ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΣΥΛΛΑΒΗ)	ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΤΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΗΓΟΥΣΑ (2 ^η ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΣΥΛΛΑΒΗ) ΑΚΟΛΟΥΘΩ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑΚΙΑ	ΓΙΑ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΤΟΝΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΛΗΓΟΥΣΑ (ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΛΛΑΒΗ) ΠΑΙΖΩ ΜΕ ΤΙΣ ΠΤΩΣΕΙΣ
1. Η προπαραλήγουσα παίρνει πάντα οξεία.	1. Μακρό προ μακρού οξύνεται	1. Η Ονομαστική, η Αιτιατική και η Κλητική πτώση, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν οξεία.
2. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, ο τόνος κατεβαίνει από την προπαραλήγουσα στην παραλήγουσα πάντα ως οξεία.	2. Μακρό προ βραχέος περισπάζεται Τι συμβαίνει άραγε με τις περιπτώσεις: βραχύ προ μακρού και βραχύ προ βραχέος;; Αν η παραλήγουσα είναι βραχύχρονη τότε θα παίρνουν πάντα οξεία!	2. Η Γενική και η Δοτική πτώση, όταν τονίζονται στη λήγουσα, παίρνουν περισπωμένη.

Ψάξε, ψάξε και δε θα βρεις 1) Ελληνική λέξη που να τονίζεται πάνω από την προπαραλήγουσα.

2) Βραχύχρονη συλλαβή που να μπορεί να αντέξει μια περισπωμένη.

ΔΕΙΤΕ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ ΜΕΤΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΔΩ: https://www.youtube.com/watch?v=ZIWxk6XKG_U

Ας εφαρμόσουμε τους κανόνες στα παρακάτω ουσιαστικά:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ	ὁ ἄνθρωπος	το δωρον	ἡ τροφος
ΓΕΝΙΚΗ	του ἀνθρώπου	του δωρου	της τροφου
ΔΟΤΙΚΗ	τῷ ἀνθρώπῳ	τῷ δωρῷ	τῇ τροφῷ
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	τον ἀνθρώπον	το δωρον	την τροφον
ΚΛΗΤΙΚΗ	ὦ ἄνθρωπε	ὦ δωρον	ὦ τροφέ
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ	οἱ ἄνθρωποι	τα δωρα	αἱ τροφοί
ΓΕΝΙΚΗ	των ἀνθρώπων	των δωρων	των τροφων
ΔΟΤΙΚΗ	τοῖς ἀνθρώποις	τοῖς δωροις	ταῖς τροφοῖς
ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	τους ἀνθρώπους	τα δωρα	τας τροφους
ΚΛΗΤΙΚΗ	ὦ ἄνθρωποι	ὦ δωρα	ὦ τροφοί

5. Προσπαθήστε, ακολουθώντας την κλίση των παραπάνω ουσιαστικών, να κλίνετε στο τετράδιό σας και να τονίσετε ορθά και αιτιολογημένα τους διάφορους τύπους στα ουσιαστικά: «ὁ διδάσκαλος» (κλίνεται όπως «ὁ ἄνθρωπος»), «ἡ ὁδός» (κλίνεται όπως «ἡ τροφός») και «τό πέπλον» (κλίνεται όπως «τό δῶρον», τονίζεται όμως με τον ίδιο τρόπο:).